

Toekomstbestendig verenigen in de Achterhoek

De rol van sport en kunst in een krimpregio

Educatieproject bij Villa Mondriaan, Winterswijk. © Villa Mondriaan

Als de bevolking in een regio krimpt, hoe zorg je er dan voor dat sportverenigingen groeien, de toneelvereniging jongeren aantrekt en er genoeg vrijwilligers zijn die het verenigingsleven mogelijk maken? In de Achterhoek zoeken de verenigingen elkaar op om te leren van elkaar en samen te werken. Wat zijn de achtergronden van deze ontwikkeling en wat behelst die samenwerking?

De Achterhoek is een krimpregio. Omdat veel voorzieningen uit dorpen verdwijnen, worden verenigingen belangrijker voor de samenhang in dorpen. Diversiteit, samenwerking, accommodaties en kwalitatief aanbod in verenigingen zijn essentieel, zo bleek uit onderzoek (Haar 2016). Sleutelfiguren hierin zijn cruciaal door hun uitgebreide netwerk en het vertrouwen dat ze genieten, en jongeren zijn nodig vanwege hun actuele en praktische ideeën over het organiseren. Het onderzoek vormde de inspiratie voor geanimeerde dorpsgesprekken over de toekomst van verenigingen in Varsselder Veldhuten (voortaan Varsselder), Zeddum en Winterswijk. Behalve dorpsbewoners en vrijwilligers namen (dorps)raadsleden, ambtenaren en wethouders deel. Daar werden samenwerking en uitwisseling bepleit. Inmiddels zijn er twee jaar verstreken. Wat is sinds de dorpsgesprekken gebeurd? Hoe werken sport- en cultuurverenigingen samen en met welk succes?

Waarom samenwerken?

Verenigingen zijn onbetwist in hun bijdrage aan de leefbaarheid, zij zorgen voor ontmoeting en verbinding tussen mensen met verschillende levens en achtergronden. In krimpgebieden is de onderlinge afhankelijkheid voelbaar: je hebt elkaar nodig om een team of een orkest samen te stellen. Samenwerken, netwerken en gebruiken van elkaars talenten en materialen houden verenigingen vitaal. De muziekvereniging en de voetbalvereniging in Varsselder stemden hun repetities en trainingstijden af omdat ze van dezelfde accommodatie gebruikmaakten. Ze wilden elkaar niet beconcurreren. Dorpsbelangen is de aanjager van samenwerking tussen alle verenigingen die in het Dorpshuis zetelen. Het doel was verjonging van Varsselder en dat is gelukt. Op de jaarlijkse nationale Burendag hebben alle verenigingen zich in het Dorpshuis aan de nieuwkomers gepresenteerd. Nu is de wens nieuwe inwoners als vrijwilligers te werven. Samenwerking, het hoofdthema tijdens de dorpsgesprekken, is cruciaal voor vraagstukken rondom vrijwilligers, accommodaties, evenementen en de relatie met de gemeente. Deze kreeg in de afgelopen twee jaar in de dorpen concrete uitwerking.

Zeddum richtte de Zeddumse Verenigingsraad (ZVR) op, met verenigingen van voetbal en tennis tot bridge, van schutterij en harmonie tot

heemkunde. Wisselende verenigingen organiseren de samenkomst, en samen bepalen ze de agenda en leggen ze de evenementen van het dorp in een gemeenschappelijke kalender vast. Maatschappelijke uitdagingen zoals het al dan niet openhouden van het dorps huis worden besproken. De ZVR zit in de klankbordgroep die het gemeentebestuur adviseert en als dorpsraad fungeert.

Toneelverenigingen uit Zeddum overleggen onderling en met verenigingen uit naastgelegen dorpen over samenwerking. De tennisvereniging zoekt samenwerking met het naburige dorp voor jeugdleden om competitie te kunnen spelen. Initiatiefnemer Pascal Kamperman: 'De tennisbond vindt dergelijke samenwerking lastig te formaliseren. Clubs wisselen daarom spelers uit op basis van *fake* lidmaatschappen om een team te kunnen vormen.'

Educatieproject
bij Villa Mondriaan,
Winterswijk.
© Villa Mondriaan

In Winterswijk stimuleerde het dorpsgesprek de vorming van de vrijwilligerscentrale voor zowel sport- als cultuurverenigingen. Goede begeleiding en passende inzet vormen een speerpunt in de bemiddeling van de vrijwilligers die zich inschrijven. De verenigingen kunnen hun vraag direct op de site plaatsen.

De gesprekken over sport en cultuur beperken zich niet tot Winterswijk, Zeddum en Varsselder. Samenwerking staat ook centraal op de verenigingsavond in Montferland (de gemeente waar Zeddum onder valt) die sportcoach Guido Groenendijk en cultuurcoach Petra Frohlich samen met Martien te Hoeve van het Vrijwil- →

ligersplein organiseerden. Het doel was kennis maken en leren van elkaar. In kleine groepjes werden ervaringen gedeeld en tips gegeven over bijzondere doelgroepen, samenwerking en het binden en behouden van vrijwilligers. De verenigingen vinden het leuk en leerzaam. Ze willen vaker samenkomen om zich te buigen over concrete vragen. Wethouder Ingrid Wolsing, die de hele avond aanwezig was, steunt dit idee.

Samenwerking betekent een podium creëren

Naast de samenwerking per sector wordt over de sectoren heen samengewerkt. Weinig is leuker dan in je dorp iets neer te zetten waar de mensen uit de omgeving ook trots op zijn. De gezamenlijke dorpsverenigingen staan aan de basis van dorpsfeesten, corso's, kermissen, schuttersfeesten, concoursen, carnaval, Palmпасen, dodenherdenking, bevrijdingsfeest, Koningsdag, een festival als Kunst en Kunstig en nog veel meer. Deze evenementen worden bezocht door mensen uit de regio en daarbuiten. Veel feesten kennen een lange traditie, maar er zijn ook nieuwe evenementen. Winterswijk organiseerde in december 2016 een evenement voor 3FM *Serious Request* met bedrijven, scholen, sport- en cultuurverenigingen. Judith Kadee bracht eerst vrijwilligers rondom Villa Mondriaan, de steengroeve², de ijsbaan, muziekverenigingen samen met de horeca en de winkeliers om de tafel. Op hun beurt verbonden zij allerlei verenigingen aan *Serious Request*. Verrassende cross-overs in de vorm van een *escape room* en 'droog roeien', met honderden mensen die roeiden op muziek, genereerden een ongeëvenaarde financiële bijdrage van 15.000 euro.

Modern verenigen: verbinden met het dorp en de mensen

Er ontstaan verschillende soorten verenigingen. Bovenlokale voetbalverenigingen die hun spelers uit een groter gebied betrekken, voetbalclubs die zich lokaal mengen met andere sporten of culturele verenigingen in een multifunctionele accommodatie. In Varsselder is dat het eerder genoemde Dorpshuus.

Jonge bestuurders zijn ambitieus, besturen met een doel voor ogen en werken makkelijk met anderen samen als dat voor de activiteiten nodig is. Jongeren hebben – meer dan sommige ouderen – een omvangrijk en divers netwerk door sociale

media. Zij zijn gewend via Facebook en WhatsApp te organiseren. Oudere bestuursleden hebben doorgaans geen concrete invulling of missie, zij hechten aan de formele positie en bestuursrituelen. Jongeren waarderen de tradities, maar geven ze een draai naar de huidige tijd. Deze houding stelt hen in staat veranderingen uit de omgeving te incorporeren in de werkwijze van de vereniging. In de sport noemen ze dat de openclubgedachte.

De vrijwilligers zijn divers. Jonge mensen tot 35 willen iets aanpakken, oplossen of betekenen en tegelijkertijd hun maatschappelijke kansen vergroten. Door de regeldrukke in de groep van 35- tot 45-jarigen zijn zij vooral als vrijwilligers langs de lijn te vinden en als bezoekers van culturele evenementen waaraan hun kinderen deelnemen. 50-plussers dragen bij zonder een tegenprestatie te verwachten. Ze hechten waarde aan duidelijke communicatie, vaste taken en een heldere structuur. Zo weten ze wat er van hen verwacht wordt. Het zijn de planners, fitte vutters, die er straks niet meer zijn. De jongere generatie gaat uit van het moment, kijkt wat ze kan doen en organiseert via WhatsApp of Facebook. Deze groepen uitersten zijn lastig te verenigen. Besturen is gericht op continuïteit en dat is complex in een steeds sneller veranderende omgeving.

Veranderende betrokkenheid

Het traditionele sporten verandert. Niet iedereen wil meer op vaste momenten trainen en op de zaterdag of zondag spelen. De tennisverenigingen in Montferland zien een terugloop in de tenniscompetitie bij 35- tot 45-jarigen. De toneelvereniging Theater 2000 uit 's-Heerenberg en toneelvereniging Spontaan uit Zeddham herkennen dit probleem; zij missen jonge aanwas. Terwijl Vers Toneel uit Montferland, een jongere groep, in haar korte bestaan juist succes heeft. Deze jongeren hadden geen zin als aanvulling op de bestaande toneelverenigingen te dienen en besloten zelf een vereniging op te richten.

35-plussers willen enerzijds intense sport- of cultuurbeoefening of -beleving en anderzijds een minder verplichtende structuur. Voor 45-plussers gaat het om regelmatig met elkaar repeteren of trainen en een uitvoering of wedstrijd spelen. Informeel samenzijn, een derde helft en vrij-

willigerswerk horen daarbij. Jongeren zijn in de Achterhoek minder intensief betrokken bij de vereniging. Er zijn meer verschillende activiteiten die hen trekken en zij zijn voor hun ontmoetingen minder afhankelijk van een club. Voor kinderen is een vereniging niet vanzelfsprekend, ze stoppen vaak halverwege het seizoen en zijn zich niet bewust van het verenigingsbelang of de gevolgen voor de groep.

Tijdens het gesprek met de verenigingen wordt geopperd dat de zichtbaarheid van de activiteiten op Facebook en Instagram voor de leeftijdsgroep van 35 tot 45 belangrijk is voor de onderlinge binding. Deze generatie hecht aan media-impact, vastigheid hoort daar niet bij. Mensen uit deze groep willen veel beleven in een korte tijd en vinden het leuk dat op Facebook of Instagram terug te zien. Het is de tijd van keuzestress en FOMO, *Fear of Missing Out*. De vastigheid van de voetbalclub concurreert met het sociale effect van het lopen van de marathon van Rotterdam of New York.

De toekomstige samenwerking

Is er nog een basis voor de vereniging in de Achterhoek ten tijde van regeldrukte, evenementen met impact en kinderen zonder vanzelfsprekende binding? De belangrijkste inzichten op een rijtje:

1. Zorg als bestuur dat je weet wat er leeft, wat mensen willen. Luister goed en blijf in gesprek, leg de verantwoordelijkheid voor de uitvoering laag in de vereniging.

Blijf als leden in gesprek over verenigen en wat de onderlinge verwachtingen zijn. Wat is de rol van de vereniging in het dorp, hoe geef je het verenigen vorm, hoe pak je de organisatie van de activiteiten aan en hoe worden rollen en taken verdeeld? Weet waar de vereniging in gewaardeerd wordt, wat je te leren hebt en waarover je met elkaar in gesprek moet. Het vraagt wel een basis van kennen en gekend worden. Nodig leden uit om samen te zijn en zorg dat het leuk is: je kunt meedoen niet afdwingen, wel stimuleren.

2. Verzorg het aanbod meer op maat voor de verschillende leeftijden, maak combinaties met leefstijl, tradities en andere interesses mogelijk.

‘Zwarte Cross, Huntenpop in de Achterhoek, daar willen mensen graag bij horen en deelgenoot van zijn’, vertelt de voorzitter van Dorpsbelangen

Varsselder, Wim Klompenhouwer. ‘De bewijzen prijken op Facebook en Twitter. Dat kan een vereniging ook bieden, die behoefte is er bij jong en oud. Dus moet je de verenigingen zich in die richting laten ontwikkelen, het traditionele verenigen raakt uit de tijd.’ Sluit aan bij wat mensen kunnen en willen en geef ze het vertrouwen het zelf te organiseren.

3. Het verenigen is tijd- en plaatsgebonden; kijk naar je omgeving en zorg voor samenwerking, ook buiten de dorpsgrenzen, laat je inspireren.

Dorpsraden en -verenigingen kunnen het initiatief nemen om mensen tot gesprek te verleiden over hun toekomst in het dorp. De logische volgende stap voor kleinere dorpen is ook buiten hun grenzen in gesprek te gaan. Varsselder is geïnspireerd door Duitsland met de bovenlokale *Omni-Verein*, waaraan sport- en cultuurverenigingen deelnemen. Het is een groeiproces, een kwestie van tijd. Het gesprek in de vereniging over wie je bent en hoe je dat vormgeeft in je eigen omgeving is de basis.

4. Doe het niet alleen, werk samen!

Mensen hebben anderen nodig, er is genoeg energie in de Achterhoek. Met elkaar in gesprek blijven en naar elkaar luisteren is een solide basis om in verenigingsverband muziek te maken, toneel te spelen of te sporten. Hoe gevarieerder het gezelschap dat samenkomt, hoe veerkrachtiger zij is omdat ze veel kennis en kunde herbergt. Wordt het dorp te klein, zoek dan buiten de dorpsgrenzen of in slimme combinaties die weer energie geven. ●

Literatuur

Haar, M. ter (2014) *Communiceren en improviseren*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Haar, M. ter (2016) ‘Zit er muziek in de dorpsvereniging?’ In: *Vrijetijdstudies*, jrg. 34, nr. 3, 33-47. (www.allesoversport.nl/artikel/zit-er-muziek-in-de-dorpsvereniging/)

Noten

- 1 Voor dit artikel zijn Wim Klompenhouwer, voorzitter van Dorpsbelangen Varsselder, (www.varsselderveldhnten.nl), Pascal Kamperman, projectleider van Scholder an Scholder (www.scholderanscholder.nl/home) en voorzitter van het Gilde St. Oswaldus in Zeddam (www.oswaldus.nl) en Judith Kadee, directeur van Villa Mondriaan in Winterswijk (bit.ly/2q6orht) geïnterviewd.
- 2 Steengroeve is een stichting die jaarlijks tijdens de zomervakantie een groot theaterevenement in de steengroeve in Winterswijk organiseert.